

**BOSHQARUV HISOBI TIZIMIDA KORXONA FAOLIYATINI
BYUDJETLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH****Radjabova Mohinur**

Osiyo xalqaro universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14613502>

Annatsiya. Ushbu maqolada, boshqaruv hisobida rejalashtirish va byudjetlashtirish haqida kerakli ma'lumotlar va fanning predmeti haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Bozor mexanizmlari, tannarxini boshqarish, investitsiya loyihalar.

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРЕДПРИЯТИЯ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА**

Аннотация. В статье обсуждаются необходимые сведения о планировании и бюджетировании в управленческом учете и предмете науки.

Ключевые слова: рыночные механизмы, управление затратами, инвестиционные проекты.

**IMPROVEMENT OF BUDGETING OF ENTERPRISE ACTIVITIES IN THE
MANAGEMENT ACCOUNTING SYSTEM**

Abstract. This article discusses about the necessary information about planning and budgeting in management accounting and the subject of science.

Keywords: Market mechanisms, cost management, investment projects.

Kirish: Tashkilotlar faoliyati ichki iqtisodiyotga xos bo'lgan o'zgaruvchan tashqi muhitda amalga oshiriladi. Moliyaviy oqimlarni va natijalarni rejalashtirish, buxgalteriya hisobi va nazorat qilish uchun samarali texnologiyalarni qo'llash orqali yuqori tijorat xavflarini kamaytirish mumkin. Samarali moliyaviy menejment texnologiyalarining mavjudligi, birinchi navbatda byudjetlashtirish har qanday korxonaning hayotiyiligini belgilovchi omilga aylanmoqda. Byudjet tizimini o'zi yangi emas. Bozor iqtisodiyotining shakllanishi sharoitida hamma narsani rejalashtirgan va taqsimlagan "markaz" bozorga almashtirildi. Endi korxonaning o'zi ehtiyojlarni hisobga olgan holda o'z faoliyatini rejalashtirmoqda.

Agar ilgari rejalashtirish asosan jismoniy nuqtai nazardan amalga oshirilgan bo'lsa, hozir xarajat ko'rsatkichlarida rejalashtirish dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu tajribani qo'llash kerak, ayniqsa bugungi kunda ko'plab rivojlanayotgan kompaniyalar ushbu sohadagi sobiq Sovet davlatlarining korxonalaridan ancha orqada qolishganligi sababli. Ammo rejalashtirish funksiyasini endi biz o'zimiz amalga oshirishimiz kerak, bugungi kunda korxonalar samarali rejalashtirish va rejalarning amalga oshirilishini nazorat qilmasdan, o'zini o'zi boshqarish tizimiga aylanmoqda.

Byudjetlashtirish - Bu natijalar byudjet tizimi tomonidan tuziladigan korxonaning kelajakdagi faoliyatini rejalashtirish jarayoni. Odatda, byudjetlashtirish operatsion rejalashtirishning bir qismi sifatida amalga oshiriladi. Kompaniyaning strategik maqsadlaridan kelib chiqqan holda, byudjetlar tashkilotning ixtiyorida iqtisodiy resurslarni taqsimlash muammolarini hal qiladi. Byudjetlashtirish beradi miqdoriy aniqlik kompaniyaning mavjudligi uchun tanlangan istiqbollari. Bunday sharoitda buxgalteriya hisobi amaliyotining istiqbolli yo'nalishlaridan biri, uning muhim tarkibiy qismi hisoblangan boshqaruv hisobining ahamiyati beqiyos darajada ortib boradi. Binobarin, boshqaruv hisobi korxona faoliyatini tezkor va istiqbolli boshqarishda asosiy o'rinlardan birini egallashi, xalqaro standart talablariga to'liq muvofiq kelishi, xarajatlar va mahsulot tannarxini boshqarish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatlarini aniqlashi lozim.

Boshqaruv hisobi yangicha talqinda to'rtta o'zaro uzviy bog'liq bolgan: byudjetlashtirish (boshqaruv hisobi tizimida rejalashtirish), xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish, javobgarlik markazlari bo'yicha segmentar hisob va hisobot, ichki xo'jalik bo'linmalari o'rtasida transfert bahoni shakllantirish kabi qismlardan iborat.

Asosiy qism: Boshqaruv hisobi:— bu bozor munosabatlari zaruriyati bilan paydo bo'lgan, korxona va uning turli bo'g'inlaridagi tarkibiy tuzilmalarining faoliyati yuzasidan taktik va strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun xarajatlar va daromadlar to'g'risidagi axborotni taqdim etuvchi; — korxona hisob siyosatiga muvofiq yuritiladigan, tarkibiga korxona moliyaviy xo'jalik faoliyatini byudjetlashtirish, investitsiya loyihalarini tahlil qilish, xarajatlarni hisobga olish va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishning ilg'or usullarini qo'llash javobgarlik markazlari bo'yicha segmentar hisobot tuzish, ichki xo'jalik bo'linmalari o'rtasidagi muomalalarda foydalaniladigan transfert baholarini shakllantirish; — evolyutsion yo'l bilan rivojlanib boruvchi ichki xo'jalik hisobining sintetik tizimi, bir nechta iqtisodiy fanlar majmuasida tug'ilgan kompleks fandir. Korxonalarda boshqaruv hisobini samarali yuritishga dastlabki va yig'ma hujjatlaming aylanish tezkorligi, qabul qilingan ichki hisobot shakllari, ulani tuzish davriyligi hamda taqdim qilish muddatlari, axborotlar tizimini takomillashtirishga mosligi ta'sir qiladi. Boshqaruv hisobida hujjatlashtirish va inventarizatsiya, baholash va kalkulyatsiya, schetlar va ikkiyoqlama yozuv, balans va hisobot kabi moliyaviy hisob usullarining barcha elementlaridan foydalaniladi. Bundan tashqari, unda iqtisodiy tahlil, iqtisodiy-matematik va statistik usullar ham keng qo'llaniladi.

Boshqaruv hisobi an'anaviy buxgalteriya hisobi, operativ-texnik va statistika hisobi hamda iqtisodiy tahlilning ko'pgina unsurlaridan foydalanadi.

Boshqaruv hisobining samarali tashkil etilishi va yuritilishi o'z vaqtida oqilona boshqaruv qarorlari qabul qilish, korxona faoliyatini rejalashtirish, tahlil va nazorat qilish imkonini berib, ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi.

Odatda, korxonalarda boshqaruv hisobi quyidagi faoliyat turlari bo'yicha yuritiladi: — ta'minot-tayyorlov faoliyati; — ishlab chiqarish faoliyati; — moliya-tijorat faoliyati; — tashkiliy faoliyat.

Korxonalarda ta'minot-tayyorlov faoliyati takror ishlab chiqarish jarayonini tashkil etish va uning uzluksizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli, mazkur sohada dastlabki boshqaruv axborotlari yig'iladi va qayta ishlanadi. Boshqaruv hisobi axborotlarini shakllantirishda ishlab chiqarish faoliyati muhim o'rin tutadi. Unda ishlab chiqarish xarajatlari tarkibi, o'zgarishi, ularning javobgarlik markazlari bo'yicha hisobini tashkil qilish, shuningdek, xarajatlar hisobi va tannarx kalkulyatsiyasini yuritish, sarflangan xarajatlar bo'yicha chetlanishlarni hisobga olinadi.

REFERENCES

1. Supiyevna, B. M. (2024). IMPROVING THE EFFICIENCY OF LEADER LABOR IN THE MODERN MANAGEMENT SYSTEM. *Gospodarka i Innowacje.*, 54, 51-55.
2. Mamlakat, I. (2023). THE USE OF DICTIONARIES IN READING AND UNDERSTANDING LITERARY TEXTS IN NATIVE LANGUAGE LESSONS. *International Journal of Advance Scientific Research*, 3(09), 285-292.
3. Bazarova, M., Zhomartkyzy, G., & Kumargazhanova, S. (2019). Using an ontological model for transfer knowledge between universities. In *Computational and Information Technologies in Science, Engineering and Education: 9th International Conference, CITech 2018, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan, September 25-28, 2018, Revised Selected Papers 9* (pp. 34-43). Springer International Publishing.
4. Заявитдинова, Н. М., Базарова, М. С., & Ходжиев, А. Б. (2022). ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА СТРАТЕГИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ НА ТЕРРИТОРИИ УЗБЕКИСТАНА. ББК 65.0501 А 43, 265.
5. Supievna, B. M. (2023). USING EFFECTIVE WAYS OF CONDUCTING MARKETING RESEARCH IN INTERNATIONAL COMPANIES. *Gospodarka i Innowacje.*, 41, 79-83.
6. Supievna, B. M. (2023). MARKETING MANAGEMENT STRATEGY'S IMPORTANCE AND MODERN CONCEPT. *Gospodarka i Innowacje.*, 42, 381-386.
7. Supiyevna, B. M. (2023). TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA PERSONALNI BOSHQARISHNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Gospodarka i Innowacje.*, 42, 409-414.
8. Supievna, B. M. (2023). EFFECTIVENESS OF USING PR-ADVERTISING SERVICES IN THE PROCESS OF PRODUCT DELIVERY ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION.

9. Базарова, М. С. (2020). Развитие внимания дошкольников посредством дидактических игр. In Исследования молодых ученых (pp. 37-40).
10. Supieva, B. M., & Firuza, S. (2023). STRATEGIC WAYS OF IMPLEMENTING PERSONNEL POLICY IN COMMERCIAL BANKS. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY, 1(7), 22-25.
11. Bazarova, M. S., & Khudaiberdiyeva, O. Q. (2022). IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF INNOVATIVE MANAGEMENT OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES. In Современные проблемы социально-экономических систем в условиях глобализации (pp. 464-467).
12. Supiyeva, B. M. (2024). DISTINCTIVE FEATURES OF PERSONAL MANAGEMENT IN THE ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS. Gospodarka i Innowacje., 47, 134-139.
13. Бобоев, А. Ч., & Базарова, М. С. (2019). Хорижий инвестицияларнинг жозибадорлигини ошириш. Интернаука, (22-3), 88-90.
14. Bazarova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF USING PR-ADVERTISING SERVICES IN THE PROCESS OF PRODUCT DELIVERY ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION. Modern Science and Research, 2(12), 506-512.
15. Bazarova, M. S., & Shahboz, K. (2022). Ways to increase the efficiency of available tourist facilities in Uzbekistan. Scientific approach to the modern education system, 1(10), 16-18.
16. Qizi, R. N. O. (2024). YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR O'SISH KO'RSATKICHLARI. Gospodarka i Innowacje., 54, 113-118.
17. қизи Рахмонкулова, Н. О. (2023). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИНГ ХУДУДЛАР ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ. " Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 6(14).
18. Рахманкулова, Н. (2023). Роль инвестиций в региональном экономическом развитии. Gospodarka i Innowacje., 36, 168-170.
19. Явмутов, Д. Ш., & Рахманкулова, Н. О. (2021). Роль образования в развитии предпринимательства. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 1(2), 23-28.
20. Явмутов, Д. Ш., & Ракхманкулова, Н. О. (2021). Бухоро Вилятида Кичик Саноат Зоналарининг Ривожланиши. BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(2), 10-13.
21. Nafisa, R. (2024). Organization of Management in Small Business and Private Entrepreneurship. Miasto Przyszłości, 48, 503-509.

22. Sh, Y. D., & Rakhmanqulova, N. O. (2021). XUSUSIY SHERIKCHILIK VA TURIZM KLASITERI SOHASIDAGI TADBIRKORLIK RIVOJIDA DAVLATNING O'RNI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(2), 73-76.
23. Sh, Y. D., & Rakhmankulova, N. O. (2021). Risks in the Process of Digitalization of Business Activities. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(2), 19-22.
24. Raxmonqulova, N. (2024). ACTUAL PROBLEMS OF DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN. Modern Science and Research, 3(2), 340-347.
25. Явмутов, Д. Ш., & Рахманкулова, Н. О. (2021). КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАСЧЕТА ПРОДУКЦИИ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ. ИТМОИY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(2), 12-17.